

Алла Михалюк

ORCID iD 0000-0003-0452-1260

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії та історії педагогіки,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
б-р І. Шамо, 18/2, 02154, м. Київ, Україна
a.mykhaliuk@kubg.edu.ua

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО ФОРТЕПІАННОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

Стаття присвячена висвітленню культурно-освітньої значущості українського фортеп'янного мистецтва як засобу формування виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Особлива увага приділяється розкриттю педагогічної складової українського фортеп'янного мистецтва. Розглянуто загальні тенденції у фортеп'янному навчанні вітчизняних педагогів-піаністів. Проаналізовано принципи навчання гри на фортеп'яно майбутніх педагогів-музикантів на засадах української музично-освітньої практики. Обґрунтовано роль вітчизняної освітньої практики педагогів-піаністів у процесі формування виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: виконавська культура; майбутні вчителі музичного мистецтва; принципи фортеп'янного навчання; українські педагоги-піаністи; українське фортеп'янне мистецтво.

© Михалюк А., 2019

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.1-2.286296>

Вступ. Початок нового тисячоліття характеризується такими фундаментальними явищами як глобалізація та інформаційна революція. Вплив

означених процесів на всі аспекти життя суспільства надзвичайно потужний і всеохоплюючий. Економіка і політика, міжособистісні відносини і мораль, культура і мистецтво зазнають глобалізаційних та інформаційних впливів, які переживає сучасне суспільство. Не є виключенням і система освіти, яка під дією означених технологій зазнає якісних змін та набуває нових вимірів у проекції на віддалену перспективу свого розвитку. У зв'язку із новими світовими тенденціями відбуваються зміни у вітчизняній галузі освіти. Динамічні процеси реформування вищої освіти в Україні передбачають формування свідомих, суспільно активних громадян, здатних забезпечити економічне зростання і культурний розвиток країни.

У руслі представлених новітніх положень пріоритетним напрямком удосконалення фахово-культурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва визнано парадигму національної музичної освіти. Сутність означеної системи полягає у наданні пріоритетного значення вивченню українського фортепіанного мистецтва в рамках інструментальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів. На передній план винесено ідеї про вивчення українського репертуару, яке повинно йти пліч-опліч із розвитком розуміння і відчуття національно-звукових ознак виконання музики, про формування умінь втілення і переживання особливих стильових нюансів національної школи, національного мистецтва. Розвиток музично-інструментальної підготовки студентів вищих музично-педагогічних закладів освіти повинен здійснюватися у напрямку дотримання стильових особливостей виконання, оволодіння конкретними прийомами звуковидобування, уміннями відтворити ознаки інтонування українських мелодій, накласти характерний відбиток на фразування, акцентуацію тощо (Падалка Г. М., 1995, с. 4).

Одним із показників високопрофесійної музично-інструментальної підготовки виступає сформованість виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Зміст даного феномену характеризується не лише досконалим володінням технічною стороною виконавського процесу, а й передбачає музично-естетичний, професійно-творчий та духовний розвиток особистості. У світлі

вищезазначеного особливої актуальності набуває ідея, що ґрунтується на взаємозв'язку між розвитком особистісних властивостей і фахових умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, де провідна роль належить українському фортепіанному мистецтву.

Мета статті – розкрити особливості освітньої складової українського фортепіанного мистецтва та обґрунтувати її значущість у процесі формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів.

Результати дослідження дозволяють розуміти виконавську культуру вчителя музичного мистецтва як інтегровану професійно-особистісну властивість, яка характеризує високий рівень оволодіння мистецькими знаннями, музично-виконавськими вміннями, педагогічними компетенціями, що виражається в досконалій інтерпретації змісту музичного твору та забезпечує в умовах виконавсько-педагогічної діяльності особистісне професійно-творче зростання. Водночас українське фортепіанне мистецтво постає унікальним і специфічним засобом формування виконавської культури студентів-піаністів, адже воно зумовлює винятковий вплив на особистість майбутнього вчителя музичного мистецтва саме на ментально-генетичному рівні.

Вивченню українського фортепіанного мистецтва присвячено роботи мистецтвознавців В. Белікової, О. Верещагіної, Ж. Дедусенко, Н. Зимогляд, Н. Кашкадамової, Л. Кияновської, Л. Корній, Ю. Ольховського, Н. Ревенко, В. Шульгіної, а також педагогів-піаністів – Н. Гуральник, Т. Завадської, З. Йовенко, О. Ребрової. Вагомий внесок у вивчення проблеми формування виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва належить таким вітчизняним педагогам-науковцям, як О. Андрейко, Л. Гусейнова, Н. Згурська, а також зарубіжним Л. Арчажниковій, В. Борисевичу, Н. Нургаяновій, В. Орловій, У Лінсьян.

Українське фортепіанне мистецтво розуміємо як складову духовної культури, різновид музичного та специфічну форму інструментального мистецтва, як культурно-історичне явище, що ґрунтується на досягненнях і взаємовпливах

творчої, виконавської та педагогічної діяльності. Організація виконавської діяльності студентів вищих музично-педагогічних закладів освіти на *матеріалі вітчизняної композиторської творчості* полегшує розкриття й осмислення авторського задуму фортепіанних творів. Урахування *інтерпретаційно-виконавських засад української фортепіанної школи* в процесі виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва сприяє віднайденню ними доцільних і точних виконавських орієнтирів щодо створення виразної інтерпретації вітчизняних фортепіанних творів. Впровадження у процесі виконавської діяльності майбутніх педагогів-музикантів *принципів фортепіанного навчання на засадах української музично-освітньої практики вітчизняних піаністів-педагогів* зумовлює передачу емоційно-образного змісту фортепіанних творів у найбільш доступній і довершеній формі слухачам-учням у закладах середньої освіти. (Михалюк А. М., 2016). Змістове наповнення педагогічного аспекту українського фортепіанного мистецтва допоможе визначити напрямки педагогічного впливу на студента з метою формування виконавської культури студентів.

Провідні вітчизняні педагоги-піаністи (В. Барвінський, Г. Беклемішев, П. Луценко, К. Михайлов, Г. Нейгауз, В. Пухальський, М. Тутковський, А. Янкелевич та багато інших) відзначають певні **освітні тенденції у процесі фортепіанного навчання**: гуманістична спрямованість освітнього процесу; застосування науково-інтелектуального підходу щодо вирішення складних технічних і художніх завдань музичного твору; розвиток природних здібностей і потенційних можливостей піаніста; використання наочності навчання, що виявляється в демонструванні педагогом на інструменті інтерпретаторських варіантів музичних творів або їх окремих фрагментів; вивчення стилістичних особливостей українського фортепіанного репертуару, розкриття ідейно-художнього задуму твору (Гуральник Н. П., 2011).

Зміст освітньої складової українського фортепіанного мистецтва складають принципи фортепіанного навчання вітчизняних педагогів-піаністів, що сформувалися на підґрунті багатолітнього досвіду провідних українських

професіоналів у галузі фортепіанного виконавства і педагогіки. Принцип визначається як керівна ідея, основне правило, вимога до діяльності, поведінки. Принципи навчання – основні вихідні вимоги до організації освітнього процесу (Педагогика : большая современная энциклопедия, 2005, с. 462). Серед принципів фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва особливого значення набуває принцип національної основи навчання. Адже національна культура – основне джерело становлення вчителя-виконавця. Прагнення охопити напрямки всесвітньої мистецької цивілізації без міцної опори на національну художню основу містить в собі небезпеку поверховості у сприйманні і творенні художніх образів, мозаїчності, відсутності широти погляду на життя, збідненості засобів художньої виразності (Падалка Г. М., 2007, с. 9).

Українська фортепіанна педагогіка – це освітньо-виховна система підготовки піаністів до виконавської, педагогічної й просвітницької діяльності, що склалася на основі методичних принципів вітчизняних педагогів-музикантів і передбачає технічний, інтелектуальний, індивідуально-творчий розвиток особистості на національних засадах. В українській фортепіанній педагогіці використовуються різні *системи принципів фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва*, серед яких:

- історизму, цілісності й системності, за якими передбачається широке стилеве і жанрове охоплення навчального матеріалу (кращі зразки української національної, сучасної музики, «твори прикладного призначення» та популярні в середовищі учнівської молоді фортепіанні переклади рок-композицій, джазові імпровізації, кращі зразки музики «легкого» жанру з кіно-, мультфільмів, радіоспектаклів);

- дидактичної обґрунтованості вибору кожного твору, що вводиться до індивідуального навчального плану студентів-піаністів з творчого опанування фортепіано (передбачає врахування рівня музичної та піаністичної підготовки у єдності з визначенням перспективи розвитку студента, в тому числі методичного);

- єдності художніх, піаністичних і педагогічних знань, які реалізуються в ході різних напрямків роботи: визначення виховного потенціалу твору та доцільності використання в шкільній практиці; створення художньої, виразної інтерпретації обраних творів;

- розвитку вмінь вербальної характеристики музичних образів з відбором, в разі потреби, високохудожнього літературного матеріалу та образотворчих зразків; оволодіння уміннями варіантної інтерпретації, застосування прийому «художнього перебільшення» (Г. Падалка) та рельєфної подачі художніх деталей з метою орієнтації забезпечення виконання на певну вікову категорію слухачів.

Відомо, що особливості виконавської підготовки піаністів у професійних музичних закладах значно відрізняються від положень виконавської підготовки вчителів музичного мистецтва у вищих музично-педагогічних закладах освіти. Особливості виконавської діяльності піаніста проявляються в інтерпретації музичних творів під час концертного виступу на сцені без словесного пояснення. Завдання виконавської діяльності вчителя музичного мистецтва спрямовані на доведення до свідомості слухачів-учнів ідеї музичного твору і авторських засобів музичної виразності. Виконання вчителя-музиканта може бути як цілісне, так і розділене на окремі епізоди (фрагменти), можливе повторення їх по декілька разів, а також із одночасним вербальним поясненням чи постановкою конкретних завдань перед слухачами-учнями. Тобто особливості виконавської підготовки педагога-музиканта полягають у спрямуванні його діяльності на певну вікову аудиторію слухачів.

На підставі вищевикладених педагогічних позицій можна окреслити основні ***принципи навчання гри на фортепіано майбутніх педагогів-музикантів на засадах української музично-освітньої практики.*** Серед них:

- принцип особистісно зорієнтованого підходу, який передбачає розкриття неповторних індивідуальних якостей студента в процесі навчання гри на фортепіано, врахування особливостей української світоглядної ментальності вчителя-виконавця;

- принцип інтелектуально-творчого підходу щодо вирішення складних технічних і художніх завдань в освітньому процесі, який передбачає орієнтацію на національно-естетичні цінності українського фортепіанного мистецтва, виражається у творчому й гармонійному осмисленні художньо-образного змісту музичного твору, у строгому «інтелектуальному відборі» емоцій щодо створення вітчизняної виконавської інтерпретації;

- принцип опанування навичками виконавської та вербальної інтерпретації творів на засадах українського фортепіанного мистецтва, що виражається не тільки в умінні виразно виконати музичний твір, а й образно розповісти про нього, володіючи вмінням художньо-педагогічного аналізу музики;

- принцип спрямованості виконавської інтерпретації на певну вікову аудиторію слухачів з метою ґрунтовного пізнання й засвоєння національних цінностей фортепіанного мистецтва;

- принцип стимулювання творчого самовираження у процесі відтворення художніх образів вітчизняної фортепіанної музики спрямований на активізацію творчого потенціалу піаніста, відображення його національно-ментальних характеристик у виконавській діяльності, а також передбачає широке пропагування культурних традицій українського фортепіанного мистецтва (Михалюк А. М., 2016, с. 105).

На основі вищесказаного можна стверджувати про взаємозумовленість опори на принципи та освітньо-виховні ідеї українських педагогів-музикантів з одного боку, та досягнення високого рівня виконавської культури студентів вітчизняних музично-педагогічних освітніх закладів з другого. Зокрема, педагогічно доцільне застосування означених принципів зумовить підвищення інтересу студентів до виконавської діяльності, потребу у самовираженні в процесі виконавської діяльності й позитивне ставлення до майбутньої професії. Вивчення особливостей українського музично-виконавського репертуару дозволить майбутнім фахівцям добирати музичні твори згідно з художньо-естетичними й національно-культурними

вимогами уроку музичного мистецтва. Успішно здійснюватиметься розвиток музично-виконавських умінь, удосконалення інтерпретаційно-аналітичних умінь, а також формування здатності до художньо-педагогічної комунікації. У майбутніх педагогів-музикантів сформується досвід самостійної музично-пошукової діяльності, відбуватиметься усвідомлення національних цінностей мистецтва, розвиватимуться творчі здібностей.

Висновки. Отже, особливості освітньої складової українського фортепіанного мистецтва розкриваються у принципах фортепіанного навчання вітчизняних педагогів-піаністів, що сформувалися на підґрунті багатолітнього досвіду провідних українських професіоналів у галузі фортепіанного виконавства і педагогіки. Впровадження в процес музично-інструментальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва принципів фортепіанного навчання на засадах української музично-освітньої практики вітчизняних педагогів-піаністів сприяє підвищенню ступеня інтерпретаторської діяльності студентів, що, в свою чергу, забезпечує формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів. Таким чином, можна стверджувати про взаємозумовленість широкого пропагування творчості українських композиторів, реалізації інтерпретаційно-виконавських засад української фортепіанної школи, опори на принципи та освітньо-виховні ідеї українських педагогів-музикантів з одного боку, та досягнення високого рівня виконавської культури студентів вітчизняних вищих музично-педагогічних закладів освіти з другого.

Перспективи подальших наукових розробок вбачаємо у висвітленні особливостей творчої та виконавської складових українського фортепіанного мистецтва та їх ролі у процесі формування виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Література

- Гуральник Н. П. Науково-педагогічна школа піаністів у теорії та практиці музичної освіти і виховання : навчально-методичний посібник для вищих освітніх закладів. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 276 с.
- Михалюк А. М. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва : навчально-методичний посібник. Київ: Ліра-К, 2016. 220 с.
- Падалка Г. М. Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти. Херсон : ХДПІ, 1995. 104 с.
- Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва як напрям наукового пізнання. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 4 (9). Київ: НПУ, 2007. С. 7–11.
- Педагогіка : большая современная энциклопедия / Составитель Е. С. Рапацевич. Минск: Современное слово, 2005. 720 с.

References

- Huralnyk, N. P. (2011). *Naukovo-pedahohichna shkola pianistiv u teorii ta praktytsi muzychnoi osvity i vykhovannia : navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vyshchychk osvitnikh zakladiv* [Scientific-pedagogical school of pianists in the theory and practice of musical education and upbringing]. Kyiv, Ukraine : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova (ukr).
- Mykhaliuk, A. M. (2016). *Formuvannia vykonavskoi kultury maibutnikh uchyteliv muzyky zasobamy ukrainskoho fortepiannoho mystetstva* [Formation of the Performing Culture of Future Music Teachers by Ukrainian Piano Art]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv, Ukraine: Lira-K (ukr).
- Padalka, H. M. (1995). *Muzychna pedahohika: Kurs leksii z aktualnykh problem vykladannia muzychnykh dystsyplin v systemi pedahohichnoi osvity.* [Music Pedagogy: Course of lectures on topical issues of teaching musical disciplines in the system of pedagogical education] Kherson, Ukraine : KhDPI (ukr).
- Padalka, H. M. (2007). *Pedahohika mystetstva yak napriam naukovoho piznannia* [Pedagogy of art as a direction of scientific knowledge] *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Serii 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity*, 4 (9), 7–11 (ukr).
- Rapatsevych, E. S. (Ed.) (2005). *Pedahohyka : bolshaia sovremennaia entsyklopedyia.* [Pedagogy: a great modern encyclopedia] Minsk, Belarus : Sovremennoe slovo (rus).

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ УКРАИНСКОГО ФОРТЕПИАННОГО ИСКУССТВА КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-МУЗЫКАНТОВ

Михалюк Алла, кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры теории и истории педагогики, Киевский университет имени Бориса Гринченка, б-р И. Шамо, 18/2, 02154, г. Киев, Украина, a.mykhaliuk@kubg.edu.ua

Статья посвящена освещению культурно-образовательной значимости украинского фортепианного искусства как средства формирования исполнительской культуры будущих учителей музыкального искусства. Особое внимание уделяется раскрытию педагогической составляющей украинского фортепианного искусства. Рассмотрены общие тенденции в фортепианном обучении отечественных педагогов-пианистов. Проанализированы принципы обучения игре на фортепиано будущих педагогов-музыкантов на основе украинской музыкально-образовательной практики. Обоснована роль отечественной образовательной практики педагогов-пианистов в процессе формирования исполнительской культуры будущих учителей музыкального искусства.

Ключевые слова: исполнительская культура; будущие учителя музыкального искусства; принципы фортепианного обучения; украинские педагоги-пианисты; украинское фортепианное искусство.

PEDAGOGICAL MEASUREMENT OF UKRAINIAN PIANO ART AS A FACTOR OF THE FORMATION OF EXECUTIVE CULTURE OF FUTURE TEACHERS-MUSICIANS

Mihalyuk Alla, Candidate of Pedagogical Sciences, Teacher of the Chair of Theory and History of Pedagogy, Kyiv Boris Grinchenko University, 18/2 I. Shamo b., 02154, Kyiv, Ukraine, a.mykhaliuk@kubg.edu.ua

The article is devoted to highlighting the cultural and educational significance of Ukrainian piano art as a means of forming the performing culture of future teachers of musical art. Ukrainian piano art belongs to the achievements of the history of world classical art and is an invaluable source of national musical culture, which has absorbed the features of important achievements of national culture. It is determined that Ukrainian piano art as a component of spiritual culture is a kind of musical and specific form of instrumental art, is a cultural and historical phenomenon, which is based on achievements and mutual influence of performing, pedagogical and creative activity. The peculiarities of the Ukrainian piano art as a cultural and historical phenomenon are expressed in the periodization of the formation and development of piano art in Ukraine, reflected in the

interpretive and performing principles of the national piano school, are reflected in the educational and educational principles of playing piano playing on the basis of Ukrainian musical and educational practice. Particular attention is paid to the disclosure of the pedagogical component of Ukrainian piano art. The general tendencies in piano teaching of domestic pianist pedagogues are considered. Principles of playing the piano playing of future teachers-musicians on the basis of Ukrainian musical-educational practice are analyzed. The role of domestic educational practice of pedagogue-pianists in the process of formation of the performing culture of future teachers of musical art is substantiated. The understanding of the essence of the performing culture of the future teacher of musical art as an integrated professional-personal property, which characterizes the high level of mastering of artistic knowledge, musical-performing skills, pedagogical competencies, is expressed in the ability to artistically substantiate and pedagogically expedient interpretation of the content of a musical work and provides in conditions Performing-pedagogical activity of personal professional-creative growth.

Key words: *performing culture; future teachers of musical art; principles of piano learning; Ukrainian piano pedagogue; Ukrainian piano art.*

Стаття надійшла до редакції 01.01.2019

Прийнято до друку 28.02.2019